

veelzijdig

Radicale opvattingen

Anne Mankes-Zernike (1887-1972): 'Ik wilde geen dominee zijn die op de kansel het Woord van God verkondigde, maar een voorgangster die slechts de ziel van haar toehoorders poogde te openen en ontvankelijk te maken.'

Voor wie wil weten wie Anne Zernike werkelijk was, is de biografie *Ontelbare Enkelvoudigen* van Froukje Pitstra een aanrader. Zernike werd als eerste vrouwelijke dominee beroepen in de doopsgezinde gemeente Bovenknijpe (1911), maar doopsgezind was ze niet, concludeert Pitstra. Dat is wellicht de reden dat ze na het vroege overlijden van haar man, kunstenaar Jan Mankes, niet meer bij een doopsgezinde gemeente aan de slag kwam, behalve zo nu en dan als gastpredikant. Anne vertrok in 1921 naar Rotterdam en bracht de Nederlandse Protestantse Bond in Tuindorp tot grote bloei. Later probeerde ze de vrijzinnige geloofsgemeenschappen in Rotterdam onder één noemer te brengen, maar dit sympathieke streven strandde. Ze ondervond nogal wat tegenstand, want Anne had

radicale religieuze opvattingen. De historische Jezus had volgens haar nooit bestaan en ze zocht God niet zozeer in de bijbel, maar liever in de literatuur, bijvoorbeeld bij Tolstoj, of in de schilderkunst. Ze had niets met doop en avondmaal, maar ze respecteerde wel het besluit van haar zoon en schoondochter om hun zontje in de hervormde kerk te laten dopen. Ze droeg het jongetje zelf de kerk in. Ze was een lieve oma, ook voor haar kleindochter die graag bij haar logeerde. Froukje Pitstra promoveerde in juli 2014 met de biografie van Zernike aan de Rijksuniversiteit Groningen. Misschien had het boek hier en daar wat bondiger gekund. Met name daar waar het gaat over personen en zaken waar Anne slechts zijdelings bij betrokken was. Dat neemt niet weg dat Pitstra een prachtige biografie heeft geschreven die recht doet aan het veelzijdige leven van Anne Zernike.

door Bart Smits

🌻🌻🌻🌻
Ontelbare enkelvoudigen. Dr. Anne Mankes-Zernike (1887-1972): een biografie, Froukje Pitstra, uitgeverij Meinema, € 34,50

kerklieparen

Van eigen bodem

De weekenden van de Doopsgezinde Jongeren Bond, begin jaren '60 op Heerewegen, hebben Harry Schram geïnspireerd tot het schrijven van zijn eerste kerklieparen: 'Zingt voor de Heer een nieuw gezang' op tekst van Guillaume van der Graft (1961), 'Ik bid U God' op tekst van Annie Surink-Groen (1962) en 'Dit is de tijd' op tekst van Jan Wit (1962). Inmiddels heeft Schram, een befaamd pianist, meer dan veertig composities op zijn naam staan. Bij het naderen van zijn 75e

verjaardag vond hij het tijd die te bundelen. Zo verscheen *Met de muziek mee*, een door Narratio fraai uitgegeven boek in een mennisteblaauw omslag, met een muziekbijlage van bijna honderd bladzijden. Harry Schram, in 1938 geboren te Sneek, heeft ook beschreven hoe de muziek tot stand is gekomen. Derhalve bevat dit rijk geïllustreerde boek een kleine autobiografie, van de eerste jaren als banketbakkerszoon in Sneek, via de Staatliche Hochschule für Musik in Berlijn, tot de huidige tijd. Schram is sinds 1999 voorzitter van de Gemeenschap voor Doopsgezind Broederschapswerk en gaat nog steeds voor in doopsgezinde en andere vrijzinnige kerkdiensten.

door Dirk Visser

Met de muziek mee, Harry Schram, uitgeverij Narratio, € 15,-

knagend

Dood van een ander

Verpleeghuisarts Sybrand Staring heeft zich bij de uitvoering van euthanasie bij de 92-jarige Arend Mos secuur aan de regels gehouden. Op zijn handelwijze valt niets aan

te merken. En toch gebeurt dat. De directeur van het zorgcentrum, zijn leidinggevende, laat hem als een baksteen vallen, en de in Amerika wonende dochter van Mos klaagt Sybrand aan wegens moord. De pers krijgt er lucht van en stort zich als een roedel wolven op de zaak. Gijs IJlanders roman *Vergeef ons onze zwakheid* gaat weliswaar over euthanasie, maar is bovenal een psychologisch verhaal over een individuele crisis. Sybrand Staring raakt van slag en vlucht naar het Schotse eilandje waar zijn vrouw en hij een tweede huis hebben. Op het eiland probeert Sybrand tot rust te komen en de zaak van zich af te zetten. Helaas. 'Waarom kon hij hier, in deze verlatenheid waar niemand hem raken kon, de hele zaak niet van zich afzetten – wegblazen alsof het een hinderlijk pluusje op zijn kraag was?' Staring, van nature een zelfverzekerd en rustig type, raakt meer en meer van slag. Hij krijgt nare dromen, reageert soms paniekerig, haalt zich allerlei rampscenario's in zijn hoofd en raakt aan de drank. Zijn geweten gaat knagen: 'Alles draaide

om "geweten", dat was de spijker waar hij aan hing terwijl beneden hem de afgrond gaapte.' Hoewel Sybrand ervan overtuigd is dat hij juist en zorgvuldig heeft gehandeld, gaat hij toch twifelen aan het idee van beschikking over leven en dood. Naast het vele gepsychologiseer van de hoofdpersoon, valt er in *Vergeef ons onze zwakheid* te genieten van de nodige literaire hoogstandjes. Zoals IJlanders veelvuldig gebruik van beeldspraak: 'Het geweten was iets ongrijpbaars, je blies het als sigarettenrook de lucht in.' Een mooi boek!

door Jehannes Regnerus

🌻🌻🌻🌻
Gijs IJlander, *Vergeef ons onze zwakheid*, uitgeverij Cossee, € 18,90 | € 14,90 (e-book)

ergernis

Hollandse trekjes

'Om je eigen land te leren kennen, helpt het als je er een tijdje niet woont.' Zo begint Elsevier-journalist Syp Wynia zijn essaybundel *Achter de dijken*. Wynia verbleef twintig jaar geleden een tijdje in België en leerde 'frisser naar Nederland te kijken'. Nederland koesterde 'huizenhoge taboes' over thema's als ontwikkelingshulp, de eenwording van Europa en het immigratievraagstuk. En Wynia probeert nu al ruim vijftien jaar via zijn essays deze taboes te ontsluit. Hij koos 27 essays uit die samen 'een compacte geschiedenis van het moderne Nederland' omvatten. Zo is er een essay over de zeer trage opkomst van de vaatwasser in de Nederlandse huishoudens. Dat heeft te maken met de Nederlandse hang naar soberheid en met de milieubeweging. Er wordt gefulmineerd tegen 'Het Hooglied van het alles-moet-kunnen-denken' van

de jaren '60, en tegen – toen nog – prinses Maxima die meldt dat de Nederlandse identiteit niet bestaat. Het Koningshuis berijdt 'de stokpaardjes van Oranje' waaronder de lofzang op de toegenomen diversiteit. Tot grote ergernis van Wynia ziet het Koningshuis dit als een 'verrijking'. Voor de Elsevier-scribent is er vrijwel geen grotere ergernis dan de effecten van de komst van grote hoeveelheden allochtonen. Er is sprake van 'massa-immigratie', het 'multiculturele ideaal' van Cohen en 'vele molestaties van Sinterklaas door jonge Marokkanen'. Nederland werd overigens wel 'in een halve eeuw van een overwegend conservatief, orthodox land zo'n beetje het meest vrijzinnige land ter wereld'. Volgens Wynia gingen politici zich vrijzinnig noemen 'toen de overwegend geïmporteerde, religieuze orthodoxie de kop opstak'. De bundel eindigt met een essay over 'oorlogsemancipatie': *Waarom de revolutie hier veel later kwam*. Een beetje vreemde afsluiter.

🌻🌻🌻
Achter de dijken, Syp Wynia, uitgeverij Elsevier, € 14,95

Tenzij anders vermeld, zijn de bijdragen op deze pagina's van de hand van Martin Maassen, martin.maassen@doopsgezind.nl

🌻 De zonnetjes bij de besproken boeken en bladen geven de waardering van de recensent weer. Die kan uiteenlopen van één zonnetje (niet best) tot vijf (mag op uw nachtkastje niet ontbreken).